

Гренюк Л.С. Активные методы обучения как эффективные условия формирования мотивации студентов-сурдопедагогов к обучению и профессиональной деятельности

В статье рассматриваются условия формирования мотивации студентов - сурдопедагогов к обучению и профессиональной деятельности осуществлялось в рамках активных методов обучения (АМН) , которые имеют новые качества в силу: а) систематизацией содержания представленного в имитационной модели сурдопедагогической деятельности б) воспроизведением структуры и функций профессиональной деятельности сурдопедагога в игровой модели в) приближением ситуации учебного процесса к реальным условиям, в связи с чем, через практическое применение знаний, обеспечивается переход студента-сурдопедагога от познавательной мотивации к профессиональной. Форма предоставления задач эксперимента приобретала насыщенности содержательной наполненности через: выбор объекта игры, исследования закономерностей модели, через предварительную разработку процедуры игры; разработку системы стимулирования; разработку документооборота; разработку процесса игры ; экспериментальные выводы и корректировки. Результат выделения сущности задач через форму АМН контролировался определенными соответствующими психологическим подходами: имитационного моделирования условий и динамики сурдопедагогической деятельности; игрового моделирования; совместной деятельности участников по разным задачами при сохранении единой цели; вынужденности диалогического общения студентов для координации действий, творчески направленного процесса развертывания профессионального сурдопедагогическая содержания, сохранение двоплановости деятельности студента - сурдопедагога через имитационно - игровую и профессиональную деятельность .

Ключевые слова: методы, обучение, профессионализм, студент-сурдопедагог, мотив, мотивация, личность, эксперимент, профессиональная деятельность.

Greniuk L.S. Active learning techniques are effective as conditions of the motivation of students surdopedahohiv learning and professional activity

he article deals with conditions of the motivation of students surdopedahohiv learning and training activities carried out within the framework of active learning (AMS), which have new money into force : a) the systematization of the content presented in the simulation model surdopedahohichnoyi activity , b) the reproduction of the structure and function of professional activity surdopedahoha in game model , c) approach the situation of the educational process to the real conditions , and therefore , through the practical application of knowledge, provided the transition from student surdopedahoha cognitive motivation to professional . Form of task saturation experiment acquired semantic fullness through: the selection of games; investigation of the model, through the development of preliminary procedures of the game , the development of incentives , development workflow , the development process of the game , the experimental findings and adjustments. Results highlight the nature of tasks through the form of AMS controlled by certain relevant psychological approaches : simulation conditions and dynamics surdopedahohichnoyi activities, game modeling joint action by different tasks while maintaining a common goal ; vymushenosti dialogic communication students to coordinate , creatively directed the deployment of professional surdopedahohichnoho content preservation dvoplanovosti business student surdopedahoha through simulation- gaming and professional activities.

Keywords: methods of training, professionalism, student surdopedahoh, motive, motivation, personality, experiment, professional activity.

Стаття надійшла до редакції 01.02.2014

Статтю прийнято до друку 10.03.2014

Рецензент: д.психолог.н., проф. Фомічова Л.І.

УДК: 376.06

ПРОСТІР ВІДНОСИН В ТЕОРІЇ І ПРАКТИЦІ КОРЕКЦІЙНОЇ ТА ПСИХОТЕРАПЕВТИЧНОЇ ДОПОМОГИ

Дем'яненко Б.Т.

кандидат медичних наук, доцент

Останніми роками в психотерапевтичній літературі часто використовується термін «психотерапевтичний простір» [1, с. 464-473]. Це поняття здебільшого розуміється у сенсі взаємовідношень між психотерапевтом та клієнтом, але також має значення і в сенсі «внутрішнього простору» психотерапевта та клієнта. Раніше, зокрема в віковій психології, педагогічній психології, цей термін звичайно використовували для позначення життєвого шляху людини. Так, Зінченко В.П. [4, с. 3] вважав, що людина живе у просторі часів: у минулому, сучасному, майбутньому і паралельному часі, опинаючись час від часу взагалі поза часом. В якому б з часів він не знаходився, в ньому присутні (він присутній) всі три кольори часу. Сучасне без домішок минулого та майбутнього викликає жах, страхи. Точніше, кожен момент людського життя є елементарною, віртуальною, звичайно, одиницею вічності. В разі, якби це було інакше, в людини ніколи не склалося уявлень про вічність. Таким чином, всі часи що пережито, засвоєно та здолані види часу, як, власне, і види простору, що вона опанувала, людина носить із собою. Їх віртуальність не повинна стати на перешкоді. Вони сприймаються як такі, що є більш реальними за власне реальність.

В психотерапевтичній практиці відносини між терапевтом та клієнтом розуміються по різному. В психоаналізі, як об'єктна присутність терапевта [1, с. 464], особливо на початкових етапах терапії. В такому випадку психоаналітик бере на себе всі фантазії та бажання клієнта. Психотерапевт є своєрідним «білим

екраном», на який клієнт проєцирує свої очікування, бажання, жахи і т.і. [1, с. 464].

Теорія об'єктних відносин (М. Клейн, Д. Віннікот, Х. Когут, М. Малер) додала до базового фрейдизму детальнішу розробку того, як минулий досвід неусвідомлено відображається у дорослих стереотипах поведінки. Теорія об'єктних відносин постулює що ми розвиваємо наш стиль життя, виходячи з ранніх відносин із важливими іншими, особливо з матір'ю.

Психоаналіз запровадив поняття переносу та контрпереносу. Перенос являє собою аспект нав'язливого повторення. У терапії – це повторення попередніх життєвих ситуацій стосовно психотерапевта, іншими словами – установки по відношенню до батьків під час едипової стадії переносяться на терапевта. Пацієнт реагує, як мала дитина, а психоаналітик – авторитетна фігура, тобто, пацієнт заново переживає ситуацію у момент первинного витиснення. При контрпереносі психоаналітик привносить до аналітичної ситуації елементи з особистих минулих (чи сучасних) несвідомих чи нерозв'язних емоційних конфліктів або потреб.

Теоретики напрямку об'єктних відносин займаються ранніми етапами розвитку дитини. Так, М. Клейн передбачала, що супер-его з'являється в примітивній формі в перші місяці життя дитини, коли у неї формується комплекс «мати-дитина». Д. Віннікот зробив радикальний крок, коли помітив, що в основі особистої ідентичності лежить перш за все відчуття буття. Іншими словами, при формуванні особистості, відчуття власного існування (екзистенції) більш важливо, ніж сексуальні або агресивні потяги: «Після буття – власна дія та перетворення у об'єкт зовнішньої дії. Але спочатку буття». Д. Віннікот вважав, що здатність бути починається з відношення немовля до матері [7, с. 160].

Д. Віннікот в своїх працях описав поняття про перехідні об'єкти та перехідні феномени. Він зрозумів, що ми не здійснюємо стрибок від зовсім несформованого відчуття «Я» до повністю сформованого «Я». Необхідні якісь перехідні ланки. Вони мають місце в перехідній області, яка полягає між реальним зовнішнім світом та чисто суб'єктивним внутрішнім світом, який складається з відчуття буття і фантазії. Перехідний об'єкт – це та крапка, де зустрічаються ці два світи, де внутрішній суб'єктивний світ знаходить зовнішню форму. Ці об'єкти та світ внутрішніх образів, у яких вони існують, являють собою перші слабкі появи «Я» та мають бути цінними та охороняємими матір'ю (а згодом і психотерапевтом) [7, с. 162].

Г.С. Салліван виділив поняття динамізму – конкретні зразки поведінки, що характеризують людину протягом всього її життя – приблизно те саме, що особливості або характерні риси. Він розділив динамізми на два основні класи: перший, що пов'язаний із специфічними ділянками тіла, та другий, що відноситься до напружень та складається з трьох категорій: узгоджувальні, ізолюючі та роз-узгоджувальні. Роз-узгоджувальні динамізми включають всі деструктивні зразки поведінки, ізолюючі включають зразки поведінки, які не стосуються міжособистостних відносин а узгоджувальні – це корисні зразки поведінки, такі як близькість та «Я» система [7, с. 169].

На нашу думку, згадані вище динамізми Саллівана близькі до понять механізмів психологічного захисту та копінг-стратегії. Перший клас динамізми нагадує захист, пов'язаний з м'язовою напругою (тілесний панцир за В. Райхом), а другий клас – психологічні механізми та копінг-стратегії.

«Я» система, за Салліваном, розвивається у віці 12-18 місяців, коли дитина починає розуміти, які вчинки збільшують рівень тривоги, а які – знижують [7, с. 671].

Таке розуміння формування «Я» системи близьке до концепції Е. Берна, який вважав, що на ранніх етапах розвитку дитини в Его-стані Дитини можна спостерігати его-стани Батька, Дорослого та Дитини. Берн іноді називав Батька у Дитині «електродом», здатним запускати неадекватні форми поведінки (наприклад агресію, тривогу, ізоляцію). Дорослий в Дитині, за Е. Берном, - це проникливий вчений (Професор). Его-стан Батька поділяється на два компоненти: батьківський та материнський [3, с. 282].

Екзистенціально-гуманістичні психотерапевти (К. Роджерс, А. Маслоу, І. Ялом, Р. Мей, Дж. Б'юдженталь, Е. Минделл) демонструють суб'єктну присутність терапевта. [1, с. 465-468]. К. Роджерс запропонував три основні умови психотерапії – безумовне позитивне ставлення, емпатія, конгруентність. А. Маслоу і К. Роджерс вважали, що прагнення до самореалізації та самоактуалізації, яке властиве організму і робить можливим його самозбереження та само посилення, є єдиним мотивуючим стимулом для людей. «Я» концепція складається у людей дуже рано. Багато уявлень про себе, які формують «Я» концепцію, ґрунтуються на особистому організмичному оціночному процесі. Однак інші уявлення про себе відображують засвоєні поняття про цінності інших. Таким чином виникає конфлікт між прагненням до самоактуалізації та «Я» концепцією. Цей конфлікт породжує різноманітні механізми психологічного захисту, які перешкоджають правильному сприйняттю як внутрішнього, так і зовнішнього досвіду, а також духовному та особистому розвитку. Внутрішня система відносин людини відображує інтеріоризацію міжособистостних стосунків з одного боку, а з другого боку вона сформована під впливом механізмів психологічного захисту та копінг-стратегії. Карл Роджерс розрізнявав зовнішні та когнітивно-поведінкові відношення до людини, як до об'єкту, а внутрішній аспект – це відношення як к суб'єкту [6, с. 407].

Когнітивно-поведінкові психотерапевти (А. Еліс, А. Бек, Р. Лазарус, Е. Хайм, С. Фолькман, Д.Мейхенбаум) по відношенню до клієнтів займають межову позицію між психоаналітиками та гуманістично-орієнтованими психотерапевтами, яку можна позначити як об'єктно-суб'єктну. Когнітивно-поведінкові психотерапевти забезпечують безперечно-позитивне відношення до клієнта, але при цьому не демонструють занадто вже теплого відношення до клієнта, оскільки відмовляються задовільна ти їх хворобливу потребу в любові та прийнятті оточуючими [6, с. 216].

В межах когнітивно-поведінкового напрямку набула розвитку теорія копінг-стратегій та копінг-ресурсів (Л.Мерфі, Р. Лазарус, С. Фолькман, Е. Хайм, С. Мадді, С. Хобфолл). Р. Лазарус і С. Фолькман виділяють наступні копінг-ресурси: «Я» концепція, локус контролю, емпатія, афіляція, когнітивні ресурси [5, с. 567-569]. В психотерапії найбільш актуальною є концепція психологічного стресу і «консервації» ресурсів (COR-теорія) С. Хобфолла. Згідно цієї концепції стрес виникає в ситуації загрози втрати ресурсів, фактичної втрати ресурсів та в ситуаціях відсутності адекватного відновлення витрачених ресурсів, коли вкладання особистих ресурсів для досягнення бажаного набагато перевищує отриманий результат. С. Хобфолл називає ресурсами те, що є цінним для людини та допомагає їй зберігати психологічну стійкість в стресових ситуаціях.

Центральний принцип теорії консервації ресурсів (COR-теорія) полягає в тому, що люди намагаються отримати, зберегти та захистити те, що є цінним для них, а також намагаються використати свої ресурси найкращим чином. Другий принцип теорії консервації ресурсів: люди мають інвестувати (вкласти) ресурси для захисту їх від втрати, люди намагаються відновити втрачені та отримати нові ресурси.

В рамках трансперсональної психології (К. Юнг, А. Маслоу, К. Вілбер, Е. Волш, С. Гроф, А. Ассаджолі) розробляються духовні аспекти переживань людини та проблеми духовного зростання. Також розробляються проблеми актуалізації транс персональних (духовних) ресурсів самозміни. Таки явища, як віра, надія, любов, сенс життя, свобода, творчість – вважаються авторами трансперсонального напрямку духовними ресурсами [7, с. 509-518].

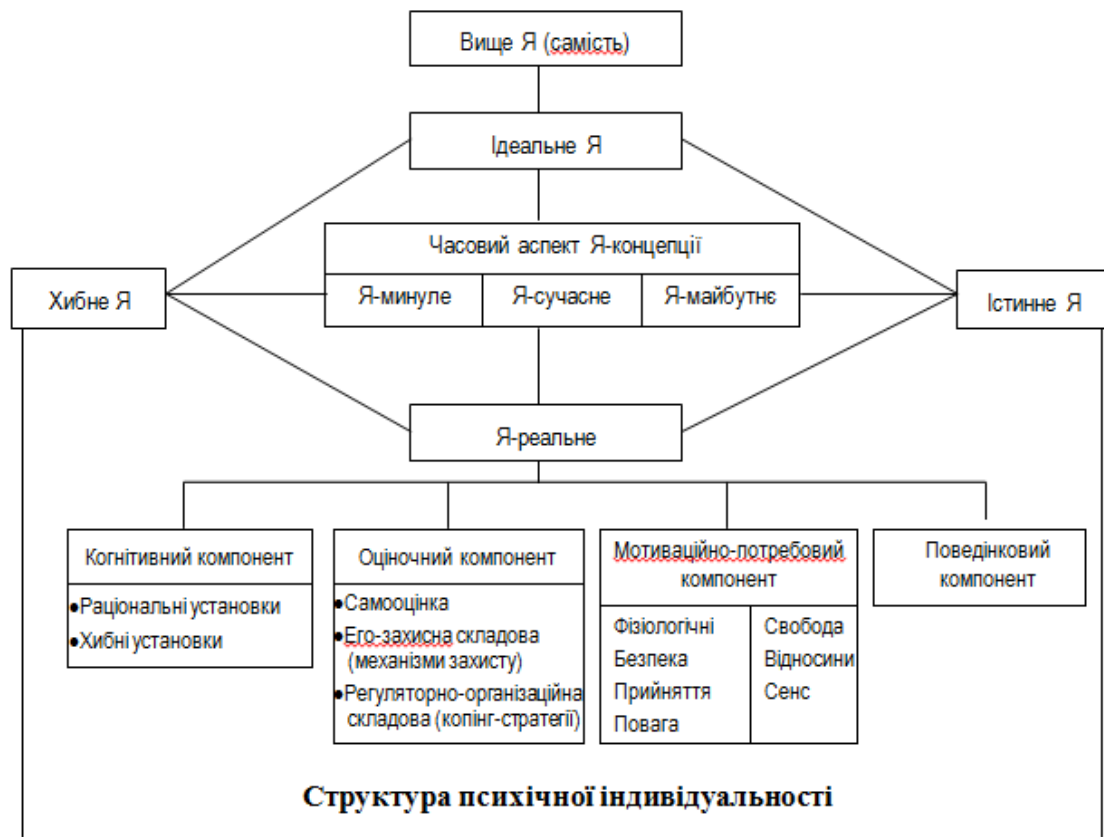
Таким чином, запропонована нами теорія розвитку суб'єктно об'єктних відносин доповнено наступними положеннями: в розвитку «Я» концепції і структури психічної індивідуальності важливого значення набуває перехідна область, яка має свої етапи розвитку (див. схему). На початковому етапі розвитку цієї області утворюється комплекс «мати-дитина» (М. Клейн). На другому етапі виникають перехідні феномени (Д. Віннікот). На третьому етапі починає формуватись «Я» система (Г. Салліван) або «дорослий та батько в дитині» (Е. Берн). На четвертому етапі формуються динамізми (Г. Салліван) як комплекси механізмів психологічного захисту та копінг-стратегій. На п'ятому етапі формується внутрішня система відносин (К. Роджерс). На шостому етапі – духовні, соціальні та психологічні ресурси (К. Юнг, А. Маслоу, Р. Лазарус, С. Фолькман, і С. Хобфолл). Ключовим моментом психотерапії є вплив на внутрішню систему відносин клієнта, яка вступає у взаємодію з ресурсами. Різниця у підходах психотерапевтичних відносин залежить від структури та рівня психологічних або психопатологічних проблем та функціональної діагностики. Ми виділяємо три параметри функціонального діагнозу: психодинамічний, соціодинамічний, екзистенціально-інтегрований [2, с. 355-359]. Психодинамічний рівень потребує об'єктної, соціодинамічний – об'єктно-суб'єктної і екзистенціально-інтегрований – суб'єктної присутності терапевта. Тому психолог, психотерапевт мають володіти технікою функціональної діагностики, та мистецтвом ви будови терапевтичних відносин.

Значна більшість дітей та підлітків з вадами психофізичного розвитку та емоційними і поведінковими проблемами потребують комплексної медико-психолого-педагогічної корекції.

Література

1. **Бурлачук Л.Ф.**, Кочарян А.С., Жидко М.Е. Психотерапія: Учебник для вузов. 3-е изд. – СПб.: Питер, 2009.- 496 с.
2. **Дем'яненко Б.Т.** Функціональна діагностика психічних порушень у дітей та підлітків та їх комплексна медико-психолого-педагогічна корекція. Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія / 36. Наукових праць. – К.: НТУ ім. М.П. Драгоманова, 2012. – №21.
3. **Дем'яненко Б.Т.** Механізми психологічного захисту та копінг-стратегії в теорії і практиці корекційної та психотерапевтичної допомоги. Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія / 36. Наукових праць. – К.: НТУ ім. М.П. Драгоманова, 2013. – №24.
4. **Кулагина И.Ю.**, Колюцкий В.Н. Возрастная психология: Полный жизненный цикл развития человека. Учебное пособие для студентов высших учебных заведений. – М.: ТЦ Сфера, 2004. – 464 с.
5. **Паттерсон С.**, Уоткинс Э. Теории психотерапии. – 5-е изд. – СПб.: Питер, 2003. – 544 с.
6. **Психология здоровья:** Учебник для вузов / Под ред.. Г.С. Никифорова. – СПб.: Питер, 2006. – 607 с.
7. **Фрейджер Р.**, Фрейдимен Д. Личность: теории, эксперименты, упражнения. – СПб.: ПРАЙМ-ЕВРОЗНАК, 2002. – 864 с.

Структура Я-концепції

Структура психічної індивідуальності

References

1. **Burlachuk L.F.**, Kocharyan A.S., Judko M.E. Psichoterapiya: Uchebnik dlya vuzov. 3-e izd. – SPb.: Piter, 2009.- 496 c. 2. **Demyanenko B.T.** Funkcionalna diagnostika psichichnykh porushen u ditey ta pidlitkiv ta yich kompleksna medico-psichologo-pedagogichna korekciya. Naukoviy chasopis NPU im. M.P. Dragomanova. Seria 19. Korekciyna pedagogika I specialna psichologiya. / Zb. Naukovykh prats'. – K.: NPU im. M.P. Dragomanova, 2012. – №21. 3. **Demyanenko B.T.** Mechanizmy psichologichnogo zachistu ta koping-strategii v teorii I praktici korekciynoi ta psichoterapevtychnoyi dopomogi. Naukoviy chasopis NPU im. M.P. Dragomanova. Seria 19. Korekciyna pedagogika I specialna psichologiya. / Zb. Naukovykh prats'. – K.: NPU im. M.P. Dragomanova, 2013. – № 24. 4. **Kulagina I.U.**, Kolutskiy V.N. Vozrastnaya psichologiya: Polniy tscicl razvitiya cheloveka. Uchebnoje posopije dlya studentov vyschich uchebnykh zavedenij. – M.: TTs Sphera, 2004. – 464 c. 5. **Patterson S.**, **Votkins A.** Teorii pshychoterapii. – 5-e izd. – SPb.: Piter, 2003. – 544 c. 6. **Psychologiya zdorivya:** Uchebnik dlya vyzov / Pod red.. G.S. Nikiforova. – SPb.: Piter, 2006. – 607 c. 7. **Fraidzer R.**, **Fraidmen D.** Lichnost: teorii, experimenty, uprazneniya. – SPb.: PRAYM-EUROZNAK, 2002. – 864 c.

Дем'яненко Б.Т. Простір відносин в теорії і практиці корекційної та психотерапевтичної допомоги.

В статті розглядається роль міжособистісних взаємостосунків у формуванні психологічних проблем, а також місце та значення стосунків в структурі психологічної допомоги клієнтам, що мають емоційні поведінкові порушення. Виокремлено три типи стосунків між психотерапевтом та клієнтом: об'єктні, суб'єктні та об'єктно-суб'єктні. Ці типи стосунків розглядаються в рамках основних напрямків корекційної та психотерапевтичної допомоги. Відмічено особливості взаємодії між структурою психічної індивідуальності та «Я» концепцією. Така структурна модель відносин дозволяє аналізувати особливості формування психологічних проблем та механізми психологічної допомоги. У структурі психічної індивідуальності виокремлено особливу роль перехідної області, всередині якої домінує значення має система внутрішніх стосунків та особистості ресурси.

Ключові слова: об'єктні стосунки, суб'єктні стосунки, психотерапія, я-концепція, психічна індивідуальність, особистісні ресурси, комплексна медіко-психолого-педагогічна корекція.

Демьяненко Б.Т. Пространство отношений в теории и практике коррекционной и психотерапевтической помощи.

В статье рассматривается роль межличностных взаимоотношений в формировании психологических проблем, а так же место отношений в структуре психологической помощи клиентам с эмоциональными поведенческими нарушениями. Выделяются три типа отношений между психотерапевтом и клиентом: объектные, субъектные и объектно-субъектные отношения. Такие типы отношений рассматриваются в рамках основных направлений коррекционной и психотерапевтической помощи. Отмечаются особенности взаимодействия между структурой психической индивидуальности и я-концепцией. Такая структурная модель отношений позволяет анализировать особенности формирования психологических проблем и механизмы психологической помощи. В структуре психической индивидуальности выделяется особая роль переходной области, в которой доминирующее значение имеет система внутренних отношений и личностные ресурсы.

Ключевые слова: объектные отношения, субъектные отношения, психотерапия, я-концепция, психическая индивидуальность, личностные ресурсы, комплексная медико-психолого-педагогическая коррекция.

Demyanenko B.T. Space of relationships in theory and practice of remedial and psychotherapeutic assistance.

The article focused on the role of mutual individuality relations in the formation of the psychological problems and highlights the place or relations in cases of psychological assistance for persons with emotional behavioral deviations. Next psychotherapist-client relations are mentioned: of objective, subjective and objective-subjective types. Those types of relations are studied within the frames of main directions for remedial and psychotherapeutic assistance. The interaction trends between the structure of psychological individuality and self-concept were specially observed. Such structural model allows analyzing features of problem formation and mechanisms for psychological assistance. The role of the "transition region" (in the structure of psychological individuality) was discussed, also domination of internal relations system and individual resources for the "transition region" was highlighted

Key words: objective relations, subjective relations, psychotherapy, self-concept, psychological individuality, individual resources, complex medic-psycho-pedagogical remedial.

Стаття надійшла до редакції 21.03.2014

Статтю прийнято до друку 27.03.2014

Рецензент: д.п.н., акад.Синьов В.М.

УДК 159.922.762-053.4

ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ СИНДРОМУ ГІПЕРАКТИВНОСТІ У РОЗУМОВО ВІДСТАЛИХ ДІТЕЙ

Касьян М. В.

З розвитком та удосконаленням діагностичної бази в спеціальній психології, збільшилась кількість дітей, що мають певні проблеми в розвитку.

Багато дітей, що мають поведінкові та емоційні порушення характеризуються своєю надмірною